

further issue of liability of persons guilty of violating the law decide after that. Now the institute of advocacy needs support from the state. An important role is played by the Law of Ukraine "On Advocacy and advocacy." It is the attorney's responsibility to protect the person and give it free legal aid. The courts have the authority to use with the current norms of the Ukrainian legislation the Convention and the European Court of Human Rights on other countries to prevent violations of human rights and fundamental freedoms. In this case, the investigating judge must work out for itself a mechanism of the Convention standards because these standards have higher legal force regarding the national legislation of Ukraine.

Keywords: *investigative judge, human rights, the use of measures of the criminal proceedings, litigation, European Court of Human Rights.*

Надійшла до редакції 27.10.2016

Коваленко А.В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.8 + 351.74

СУТНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В ДЕРЖАВІ

Визначено сутність та соціально-правовий статус поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі на сучасному етапі та зроблено аналіз умов, мети, способів та принципів здійснення запобігання злочинності в умовах реформування усіх сфер соціального життя.

Зазначене є необхідною умовою для ефективного здійснення усіх необхідних дій поліцією щодо запобігання злочинності, що призведе до зниження криміногенної ситуації в країні, а також створить усі необхідні умови для захисту прав та свобод її громадян. Адже запобігання злочинності є прямою і невід'ємною функцією будь-якої демократичної, правової держави. В цьому аспекті Україна не є винятком.

Ключові слова: *поліція, суб'єкт, сутність, злочинність, запобігання злочинності, соціально-правовий статус.*

Постановка проблеми. Реформування та розвиток сучасної української держави відбувається у складних політичних та економічних умовах, окрім цього, ускладнюючим моментом є нестабільна ситуація на Сході країни, а також збільшення проявів тероризму у світі.

Але незважаючи на вказані складнощі, в державі передбачаються та проводяться різного роду заходи, які спрямовані в першу чергу на побудову дієвого механізму захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Євроінтеграційний вектор розвитку України передбачає системну реформу усіх

сфер життя країни і в першу чергу правоохоронних органів.

Україна є правовою та демократичною державою європейського зразка, а це означає, що на першому місці має бути додержання принципу верховенства права. Практика показує, що, на жаль, діяльність правоохоронних органів ще не повною мірою відповідає новим суспільним потребам. Тому в державі і відбувається досить складний процес реформування та приведення вітчизняного кримінального процесуального законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, тож особливої актуальності набуває ґрунтовне дослідження сутності та соціально-правового статусу поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі.

Запобігання злочинності є об'єктивною потребою суспільства. Також можна сказати, що це один із найгуманніших способів підтримки правопорядку в державі та суспільстві. Здійснення запобігання злочинності уберігає нестійких громадян від подальшого морального падіння, не даючи стати їм злочинцями, і тим самим позбавляє їх від кримінального покарання.

Варто зазначити, що головним напрямом запобігання злочинності є в першу чергу усунення причин та умов, що її породжують і сприяють її різноманітним проявам.

Сучасний стан злочинності в нашій державі говорить про те, що на сьогоднішній день ще належним чином не сформована нормативно-правова база щодо системи запобігання злочинам, також недосконалою є і сама система запобігання злочинам.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій дає можливість стверджувати, що зазначена проблема знаходиться в постійному колі наукового зору. До основних робіт щодо вказаної теми слід віднести праці таких вчених у галузі кримінального права та кримінології: О.М. Бандурка, О.М. Джужа, В.В. Чумак, О.Г. Колба, Н.Ф. Кузнецова, В.П. Тихий, Т.А. Денисова, Г.В. Форос та ін.

У сучасних умовах попередження злочинів та протидія злочинності є запорукою ефективного проведення як політичних, так і економічних реформ, тобто це та необхідна умова, за якої соціальні перетворення у країні матимуть лише позитивний характер.

Мета статті полягає у розкритті та обґрунтуванні природи та соціально-правового статусу поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державному механізмі запобігання злочинам у сучасних умовах.

Основний Закон України, зокрема ст. 6, визначає, що боротьбу з різними видами злочинності здійснюють усі без винятку гілки влади та органи держави за допомогою різноманітних заходів та засобів.

Варто зазначити, що сучасне вітчизняне законодавство визначає протидію злочинності як обов'язковий, цілеспрямований процес, який має ознаки комплексності і здійснюється як органами держави, так і громадськими організаціями, а також вказану діяльність можуть здійснювати окремі громадяни, громадські організації та суб'єкти господарювання.

Окрім цього, як внутрішня політика держави, так і зовнішня має на меті

проведення активних дій з протидії злочинності, тому остання базується виключно на нормативно-правових засадах вказаної політичної діяльності.

У нашій державі також здійснюється і кримінологічна політика, яка чітко визначає напрями, мету та завдання, а також методи запобіжного впливу на злочинність.

В.Б. Авер'янов у своїх роботах стверджує, що протидія злочинності та її значення у сучасних умовах необхідно розглядати через функцію держави, що відображає рівень захисту громадян, а також він вказує на принципово новий погляд на суспільну цінність запобігання злочинності, новизна якого полягає у тому, що останню варто розглядати як засіб забезпечення прав і свобод людини у сфері функціонування виконавчої влади держави [3, с. 7–8].

Складно не погодитися із зазначеним, адже від належного виконання вказаної функції значною мірою залежить не тільки стан правопорядку в країні, а й низка інших показників, що характеризують якість життя населення: стан безпеки і захищеності, рівень корумпованості управлінського апарату, прозорість політичних, економічних та соціальних процесів. Необхідно також зазначити, що ефективність здійснення державою функції щодо запобігання злочинності багато в чому визначає ефективність функціонування державної влади взагалі [4].

Необхідно також зазначити, що, як і будь-яке явище, запобігання злочинності має свою мету, яка полягає в тому, щоб створити в державі таке становище, таку впорядкованість відповідних сфер життєдіяльності людей, яке гарантувало б істотне зниження рівня злочинності до тієї мінімальної межі, що доступна даному суспільству з урахуванням соціальних, економічних, суспільно-психологічних та інших умов його існування в певний період розвитку [5, с. 16].

О. М. Литвинов щодо вказаного вище стверджував, що головна мета запобігання злочинності полягає в комплексному забезпеченні безпеки і надійного захисту охоронюваних цінностей і благ від злочинних посягань на конституційні права і свободи громадян, політичні, економічні та соціальні інститути громадянського суспільства, матеріальні і духовні надбання українського народу, територіальну цілісність, незалежність і суверенітет країни [6].

О.Д. Максимів стверджує, для того щоб мета запобігання злочинності в нашій державі була повністю реалізована, необхідні дві умови – якісна нормативна база та якісне виконання уповноваженими суб'єктами своїх функцій. Окрім цього, автор переконана, що мета запобігання злочинності деталізується такими концептуальними завданнями:

1) постійне науково обґрунтоване вдосконалення законодавства у сфері протидії злочинності;

2) системний пошук та вдосконалення форм, методів та способів профілактичної діяльності, розкриття та розслідування злочинів, виконання покарань та застосування інших заходів кримінально-правового характеру;

3) забезпечення якісного виконання суб'єктами та учасниками політики у сфері протидії злочинності своїх функцій;

4) забезпечення ефективної ресоціалізації осіб, до яких застосовувалася кримінальна відповідальність [7, с. 86].

Також запобігання злочинності повинне ґрунтуватися на певних принципах, до основних слід віднести такі:

- принцип гуманізму, який полягає у тому, що профілактика, як особливий вид діяльності, зазвичай, пов'язана із завданням конкретним особам позбавлень та правообмежень і спрямована на запобігання злочинам з боку конкретних осіб;

- принцип наукової обґрунтованості означає проведення кримінологічних досліджень, за допомогою яких вивчаються стан і тенденції злочинності, причини й умови, що впливають на її територіальні особливості. За допомогою таких досліджень конкретизуються завдання й об'єкти профілактики, основні напрями та засоби запобіжного впливу, коло суб'єктів;

- принцип законності означає чітке і неухильне дотримання букви закону;

- принцип економічної доцільності полягає в тому, що при плануванні профілактичної діяльності необхідно брати до уваги майбутні витрати на заплановані заходи, оскільки вони можуть залишитися невиконаними через надмірну вартість;

- принцип диференційованості означає врахування специфіки факторів, які детермінують злочинність через криміногенний вплив на особу, а також індивідуальні особливості правопорушників;

- принцип своєчасності – це проведення превентивних заходів, які б не дали можливості скоїти злочин;

- принцип плановості полягає у здійсненні профілактичної діяльності за відповідною програмою, а не спонтанно;

- принцип комплексності означає використання різноманітних форм, методів і засобів запобігання, спрямованих не тільки на злочинність, а й на ті соціальні, економічні, політичні, духовні та інші фактори, що її зумовлюють.

Щодо суб'єктів запобігання злочинності, то тут мова може йти про будь-які елементи соціальної системи суспільства. Так, А. П. Закалюк вважав, що суб'єктом діяльності щодо запобігання злочинності та злочинам можуть бути визнані орган, організація, окрема особа, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення [8, с. 346]. Проте головне місце посідають органи внутрішніх справ, зокрема сучасна поліція, для якої запобігання злочинам віднесено до основних завдань і функцій.

У сучасних умовах роль поліції, її функції та повноваження повністю реформовано, адже практика показує, що з розвитком суспільства, появою новітніх технологій, встановленням міжнародних зав'язків, з'являються і нові види злочинів.

Запобігання злочинам у сучасних умовах є досить складним процесом, який супроводжується низкою заходів, що здійснюються відповідними суб'єктами – поліцією.

Так, у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. пря-

мо вказано завдання Національної поліції України щодо запобігання злочинам, а саме:

- здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
- виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень;
- вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення та ін. [2].

Окрім цього, згідно з вітчизняним чинним законодавством, поліція, як суб'єкт запобігання злочинності, здійснює відповідну запобіжну діяльність у певній взаємодії з різними органами держави, зокрема:

- Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України. Вказані органи держави визначають державну політику у сфері боротьби зі злочинністю;

- Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори; Рада національної безпеки і оборони України. Ці органи здійснюють координацію діяльності у сфері запобігання та протидії злочинності;

- Департамент карного розшуку Національної поліції України, Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ України, які провадять правоохоронну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю і це є їх основною функцією;

- Національний банк України, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Державна прикордонна служба України, а також інші міністерства та відомства – мають контрольні повноваження у межах покладених на них обов'язків щодо взаємодії зі спецпідрозділами по боротьбі зі злочинністю;

- громадські організації, об'єднання, органи державного контролю, преса – здійснюють контролюючу та інші види управлінської діяльності [2].

Отже, виходячи із наведеного вище, можемо стверджувати, що запобігання злочинності є в першу чергу одним із напрямків кримінально-правової політики держави, а також прямою функцією діяльності сучасної української поліції.

Діяльність поліції щодо запобігання злочинності варто розглядати як сукупності відповідних заходів, що направлені на конкретних осіб або їх групи, дії або бездіяльність яких має ознаки злочинної. Тобто вказані особи або групи осіб мають на меті реалізувати конкретні злочинні наміри або планують вчинення злочинів, мають злочинну поведінку або злочинний спосіб життя. Тобто дії поліції щодо запобігання злочинності – це конкретна, передбачена чинним законодавством діяльність, що прямо перешкоджає вчиненню злочинів.

Вказана діяльність є досить важливою складовою життя держави та суспільства, оскільки злочинність є соціальним феноменом, що характеризується кримінальною активністю частини членів суспільства і зумовлений, на високому загальному рівні, певними об'єктивними соціальними явищами та передумовами, станом суспільних відносин, дії яких неможливо запобігти безпосередніми упереджувальними заходами [8, с. 318–319].

Говорячи про діяльність поліції щодо запобігання злочинності, необхідно також визначити, які заходи, засоби та форми використовуються при цьому, зокрема:

- виявлення та усунення причин і умов злочинності, окремих її видів та конкретних злочинів;
- аналіз кримінологічної ситуації;
- участь у складанні комплексних планів запобігання (профілактики) правопорушенням, передбачення у них та подальше вжиття відповідних заходів;
- заходи загальної профілактики, перевірки на об'єктах обслуговування дотримання умов та правил, що перешкоджають вчиненню злочинів, у тому числі стосовно зберігання зброї, вибухових речовин, усунення можливості їх використання зі злочинною метою;
- контроль за дотриманням правил торгівлі та вживання алкогольних напоїв, незаконним обігом наркотиків;
- спеціальні запобіжні операції;
- слідча профілактика;
- багатогранна індивідуальна профілактика.

Отже, очевидним є те, що на поліцію, як головного суб'єкта запобігання злочинам, держава поклала обов'язок щодо виконання нею функцій та відповідних видів діяльності для усунення або нейтралізації детермінантів злочинності та злочинних проявів. Це зумовлено тим, що Конституція України (ст. 3) визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відтак, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вимагає від неї утворення відповідних органів, які будуть покликані здійснювати вказаний захист. Як уже не одноразово зазначалося, таким суб'єктом або органом є поліція України.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580- VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Авер'янов В.Б. Принципи верховенства права і реформа українського адміністративного права / В.Б. Авер'янов // Адвокат. – 2000. – № 2. – 80 с.
4. Коруля В.І. Поняття спеціально-кримінологічного запобігання злочинності / В.І. Коруля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naiu.kiev.ua/files/naukovadiyalnist/naukovi-zahodi/zbirniki/zbir-tez-kriminol.pdf>
5. Даньшин И.Н. Введение в криминологическую науку / И.Н. Даньшин // Прапор. – 1998. – 144 с.
6. Литвинов О.М. Кримінологічна стратегія як компонент стратегії національної безпеки України / О. М. Литвинов // Радник. Український юридичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/558-kruminolog/14731-2011-01-19-00-03-02.html>.

7. Максимів О.Д. Теоретичні засади політики України у сфері протидії злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Л., 2016. – 334 с.

8. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

Коваленко А.В. Сущность и социально-правовой статус полиции как субъекта предотвращения преступности в государстве. Определены сущность и социально-правовой статус полиции как субъекта предотвращения преступности в государстве на современном этапе, дан анализ условий, цели, способов и принципов осуществления предотвращения преступности в условиях реформирования всех сфер социальной жизни.

Указанное выше есть тем необходимым условием для эффективного осуществления всех необходимых действий полицией относительно предотвращения преступности, которое приведет к снижению криминогенной ситуации в стране, а также создаст все необходимые условия для защиты прав и свобод ее граждан. Ведь предотвращение преступности является прямой и неотъемлемой функцией каждого демократического, правового государства. В этом аспекте Украина не является исключением.

Ключевые слова: полиция, субъект, сущность, преступность, предотвращение преступности, социально-правовой статус.

Kovalenko A.V. Essence and social-legal status of police as a subject of crime prevention in the state. The article deals with the definition of essence and social-legal status of police as a subject of prevention of criminality in the state on the modern stage, and to the analysis of terms, aim, methods and principles of realization of prevention of criminality in the conditions of reformation of all spheres of social life.

Prevention of criminality is the objective necessity of society. Also, it be possible to say, that it one of the most humane methods of support of law and order in the state and society. Realization of prevention of criminality protects unsteady citizens from the further moral falling, not giving to become to them criminals and deprives them the same from criminal punishment.

By the subject of activity in relation to prevention of criminality and an organ, organization, individual, can be confessed crimes, that in this activity execute even one of such functions : organization, co-ordination, realization or direct involvement to realization. However a main place is occupied by the organs of internal affairs, in particular modern police for that prevention of crimes is attributed to the basic tasks and functions. In modern terms the role of police, her function and plenary powers is fully reformed, practice shows in fact, that with development of society, appearance of the newest technologies, establishment of international зав'язків, the new types of crimes appear.

Marked by a necessary condition for effective realization of all necessary actions by a police in relation to prevention of criminality that will result in the decline of criminogenic situation in a country, and also will create all necessary terms for the protection of rights and freedoms of her citizens. In fact prevention of criminality is the direct and inalienable function of бідь-якої of the democratic, legal state. In this aspect Ukraine is not an exception.

Keywords: police, subject, essence, criminality, prevention of criminality, sociallegal status.

Надійшла до редакції 29.11.2016